

El llibre en català: dels anys de resistència a l'esplendor actual

La Setmana del Llibre en Català celebra la 40a edició, un bon moment per fer balanç del recorregut del sector editorial durant les últimes dècades. Com ha canviat? Quines assignatures té pendents?

◆◆◆◆◆ Jordi Nopca

Quan, l'any 1983, es va celebrar la primera edició de la Setmana, qui volgués estar al corrent de les novetats que es publicaven en català les podia llegir gairebé totes. Quatre dècades després, només durant els deu dies que se celebra la fira, convertida en "gran festival" –en paraules de Joan Carles Girbés, el seu president–, s'hi presenten 150 novetats. El llibre en català factura més de 245 milions d'euros anuals i ja fa una dècada que el nombre de novetats anuals no baixa de les 10.000.

Un panorama fràgil i escàs Els anys 60 i 70: la prehistòria de l'edició moderna

"La Setmana va néixer com una proposta de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana als llibreters i la Generalitat per activar els fons de les editorials –recorda l'editor Carles-Jordi Guardiola, president de l'AELC entre el 1982 i el 1985–. Sortíem d'un panorama fràgil i escàs. La dictadura va ser molt llarga i va fer molt de mal. Recordo aquells anys com la prehistòria de l'edició moderna en català". Guardiola dirigia, en aquells moments, l'editorial La Magrana, fundada el 1975. L'AELC va arrencar el 1978 amb una vintena d'editorials. Quaranta anys després, a la Setmana n'hi participen més de dues-centes.

"A la dècada dels 60 havien nascut grans projectes com Edicions 62 i Enciclopèdia Catalana,

que complementaven editorials històriques com les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, però també Prça, Selecta i Club Editor –explica Àlex Broch, editor i crític literari–. Totes elles complien una funció molt important de recuperació nacional". Però calia anar més enllà. "La dècada dels 80 va ser clau per al llibre en català –afegeix Broch–. Van néixer noves editorials com Columna, Empúries i Quaderns Crema que van incorporar noves veus i van apostar per fer traduccions que renovessin el que es podia llegir fins llavors en la nostra llengua". El sector es va continuar desplegant als anys 90. "Van ser anys en què es va crear una bombolla excessiva, en part degut a avançaments fora mesura als autors", explica.

Cap a la diversitat

Ha augmentat l'oferta, però les vendes per títol són més baixes "En aquestes quatre últimes dècades molts editors han passat de ser editors de resistència i de publicar llibres molt sovint per militància a ser editors en català des de la normalitat: penso en projectes com L'Altra o en Males Herbes, entre d'altres –diu Montse Ayats, que va entrar a treballar a l'editorial Eumo el 1990, i que posteriorment ha presidit la Setmana (2013-2015), l'AELC (2016-2021) i actualment coordina el Pla Nacional del Llibre i la Lectura–. Un altre element positiu és l'augment de l'oferta i la diversitat derivada de l'increment de se-

"MOLTS EDITORS HAN PASSAT DE LA MILITÀNCIA A TREBALLAR DES DE LA NORMALITAT", DIU MONTSE AYATS

TOTI QUE LA FACTURACIÓ NO HA CRESCUT, EL CATALÀ HA GUANYAT QUOTA DE MERCAT PERQUÈ EL SECTOR DEL LLIBRE S'HA CONTRET

gells. Com que això no ha anat acompanyat d'un augment proporcional de lectors en català, les vendes per títol no tenen res a veure ara amb fa 10-15 anys. Llavors el pastís se'l repartien entre molts menys i, per tant, cada títol venia molts més exemplars que ara de mitjana. Sortir ara a les llistes dels més venuts vol dir una xifra molt menor que llavors". Des que el Gremi d'Editors de Catalunya recull les dades desglossades del llibre en català, els números pràcticament no s'han mogut: s'ha passat de facturar 245,6 milions d'euros el 2006 a 245,9 el 2020. Cal dir que, entremig, ha calgut superar l'última gran crisi econòmica, que va arrencar a finals del 2008 i que, en el cas del llibre en català, va fer baixar la facturació fins als 216,7 milions d'euros el 2013. A més, a Catalunya, el total de facturació s'ha contret notablement: ha passat dels 1.603 milions del 2006 als 1.200 actuals. El llibre en català s'ha mantingut. Per tant, ha guanyat quota de mercat, una xifra avalada també pels estudis d'hàbits de lectura: s'ha passat d'un 21,2% de població que escull llegir majoritàriament en català (2011) a un 32,4% (2021).

Guardiola recorda que, a principis dels 80, "perquè sortissin els números calia fer una primera edició de 3.000 o més exemplars". Els tiratges ara són molt més curts: "Sovint es fan reedicions de 500 i de 1.000". Durant els primers anys a La Magrana, "encara s'imprimia amb plom i hi ha-

a
llegim

44-45

● Entrevista a Joan F. Mira, premi Trajectòria ● Parlem amb Judit Carrera, directora del CCCB i premi Difusió de La Setmana

46-47

● Ramon Solsona publica 'Temps enrere', una ambiciosa i gran història d'amor ● Helena Guilera debuta amb 'L'escuma'

“ACTUALMENT HI HA UN ECOSISTEMA EDITORIAL EN CATALÀ MÉS COMPETITIU I MÉS RIC”, ASSEGURA ERNEST FOLCH

LA SETMANA DEL LLIBRE EN CATALÀ HA PASSAT DE FACTURAR 200.000 EUROS EL 2012 A FACTURAR-NE 500.000 EL 2021

d’Ara Llibres, creada el 2002. “Hi havia un gran desequilibri entre la no-ficció que es publicava en castellà i en català –afirma–. En les dues últimes dècades això s’ha corregit: la no-ficció és un dels gèneres que ha tingut més recorregut”. Folch dirigeix des de fa uns mesos l’editorial Navona, que, a més de comprar una part majoritària d’Arcàdia, anunciarà “la setmana que ve la creació d’un nou segell de no-ficció, que començarà al novembre amb el llibre pòstum de Vicenç Pagès Jordà, *Kennedyana*”.

En ficció, gèneres com el fantàstic, la ciència-ficció i la novel·la negra estan experimentant una revifalla gràcies a editorials com Males Herbes, Mai Més, Raig Verd, Crims.cat i Llibres del Delicte. També hi ha una aposta progressiva pel còmic en català, amb nous segells, impulsats des de Comanegra, Enciclopèdia Catalana, Norma Editorial i Finestres.

“Actualment, hi ha un ecosistema editorial més ric i competitiu –continua Folch–. La Setmana del Llibre en Català actual exhibeix aquesta pluralitat”. La fira ocuparà enguany 80.000 metres quadrats al Moll de la Fusta, l’extensió més gran que ha tingut mai, i també farà rècord d’expositors (259), editorials participants (206), volum d’exemplars presents (200.000) i activitats (300).

Una llibretera que va viure la primera Setmana el 1983 i que també vendrà llibres enguany és Montse Porta. “L’edició inaugural es va fer a l’estació de Sants. A través de les mateixes cintes que es feien servir per fer pujar les maletes pujaven les caixes de llibres”, recorda. Porta tenia 23 anys i treballava a la llibreria Jaimes. Quaranta anys després, continua al peu del canó. “La Setmana d’ara és el tret de sortida de la *rentrée* –comenta–. Hi ha moltíssimes presentacions i esdeveniments. El llibre en català és més plural que mai”. Encara que destaquí “la gran

quantitat de traduccions”, Montse Porta pensa que “en general, ara es desaten més el fons editorial”. “Costa mantenir-lo viu”, afegeix. El 2022 la Setmana és, sobretot, un gran aparador de novetats. Però va començar, justament, reivindicant la riquesa del fons del llibre en català. “En aquells moments es tractava de permetre que els lectors accedissin a llibres que eren al magatzem”, recorda Carles-Jordi Guardiola. “El viatge que ha fet el llibre en català és extraordinari, meravellós i sorprenent –diu Àlex Broch–. Quan passejo per la Setmana i veig els catàlegs, sobretot els de les editorials petites, m’adono de la gran riquesa del sector. Ara podem llegir llibres molt minoritaris en català perquè els costos de les estructures petites ho permeten”.

Mirar cap al futur

L’edició en castellà: amenaça o oportunitat?

“El pes i la presència del llibre de text i el llibre escolar ha canviat molt amb aquest temps –diu Montse Ayats–. A partir de 2008 o 2009 es comença a reutilitzar aquest tipus de llibre”. A conseqüència d’això, les vendes van baixar. Així i tot, el llibre de text encara representa una part important del pastís de vendes: Joan Abellà, president d’Editors.cat, recordava aquest divendres que l’últim any es van facturar 110 milions d’euros en aquesta categoria, una xifra important si es té en compte que el total és de 245 milions.

Ernest Folch apunta dues fites generals per als anys vinents: “Cal treballar en el foment de la lectura, com ja es planteja fer el Pla Nacional de Lectura, i fer-ho des de l’àmbit públic, però també des del privat. Hem de deixar enrere la fase resistencialista i aprofitar les oportunitats de trobar-nos en un dels grans mercats editorials del món. Conviure amb el castellà ens pot fer més forts”.

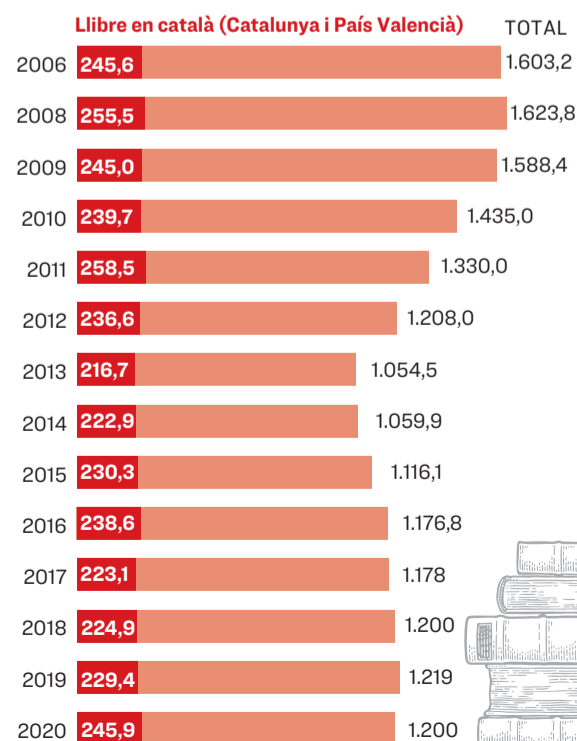
via, sovint, problemes amb el paper”. Quaranta anys després, i a causa de la manca de subministrament i l’encariment de les matèries primeres, el preu de fabricació dels llibres s’ha tornat a enfilar: ha augmentat el cost de la impressió i, sobretot, el del paper, que, “en un any, ha pujat un 70%”, diu Ignasi Moreta, editor de Fragmenta.

Creixement la no-ficció
L’aposta pel fantàstic, el còmic i la novel·la negra

Un canvi important al mercat editorial en català va ser la creació, el 2006, de Grup 62, que aglutinava més d’una desena de segells, entre els quals hi ha Edicions 62, Proa, Empúries, Columna i Destino. Aquell mateix any, Ernest Folch presidia la Setmana i era editor

Les xifres del sector editorial a Catalunya

Facturació del llibre En milions d’euros

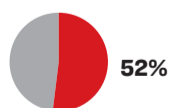

El pes de Catalunya al mercat editorial

Mercat editorial

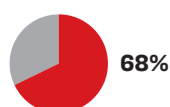
Editorials

Producció de còmics

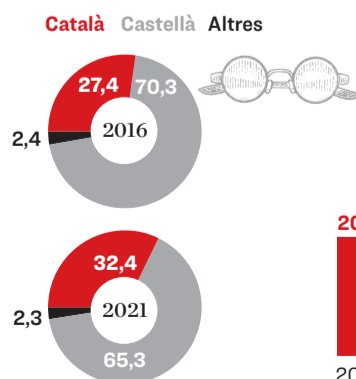
Literatura infantil

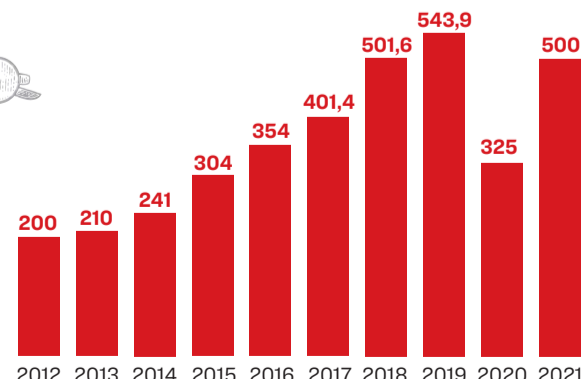
Treballadors al sector

2002 2007 2008 2009 2010 2012 2013 2014 2018 2019 2020

Hàbits de lectura
En percentatge

Facturació de la Setmana del Llibre en Català
En milers d’euros

Font: Informe ‘Comerç interior del llibre a Catalunya i Informe Federació de Gremios editores de España / Gràfic: Esther Utrilla